

Egy baráti társaság az 1980-as évekből

A Március 15-e Díj története

História (H.): Hogyan jutott eszébe egy budapesti értelmiségi baráti társaságnak, hogy díjat alapítson?

Hoppál Mihály (H. M.): Még az 1970-es évek végén vetődött fel először az a gondolat, hogy egy olyan ünnepen össze kellene jönnünk, amelyet minden magyar ember magáénak érez. Mivel fiatalok voltunk, naivak és persze lelkesek, úgy gondoltuk, hogy ez az alkalom március 15-e ünnepe lehet. Össze is hívtam barátaimat, de akkor még csak egész szűk körben voltunk. Hozzá kell tennem: a feleségemnek, Haider Editnek is nagy szerepe volt a díj kitalálásában, mert egyrészt ő volt az, aki felajánlotta, hogy vendégül látja az egész társaságot (ami hihetetlen energiákat emésztett fel a részéről), másrészt ő volt, aki azt mondta, hogy a díj átadását rendszeressé kéne tenni.

Katona Tamás, az első díjazott, 1981

Elhatároztuk tehát szűk körben, hogy mint minden jó dolog Magyarországon, ez is akkor fog működni, ha létrehozunk egy bizottságot. Persze arra gondoltunk, hogy ez a bizottság más lesz, mint a többi. Mint ahogy maga az elgondolás is, más lesz, mint a korszak megszokott díjai. Még jól benne jártunk a Kádár-korszakban.

(H.): A Kádár-korszakban március 15-éhez, mint ünnepnaphoz, önmagában erős érzelmek tapadtak, különösen az egyetemisták, a fiatal értelmiségiek körében. Iskolai szünet volt ugyan, de nem volt hivatalos munkaszüneti nap, nem rendelkezett az állami ünnepek kiváltságaival (például nem lobogózták fel az épületeket, keveset írtak róla az újságokban, aggódtak az ünnepségek lezajlása miatt stb.). Március 15-e hangsúlyos megünneplése tehát – akár egy baráti társaságban is

– a hatalom számára a rendszerrel szembeni ellenzéki séjtetett.

(H. M.): Így van. De én soha nem voltam semmilyen pártnak sem a tagja, és nem szeretek azzal sem hencegni, hogy én ellenzéki voltam, mert nem vagyok egy harcos alkat. Érdemes azért megemlíteni, hogy amikor jöttek a vendégek hozzánk, mondták, hogy áll egy furcsa autó a ház előtt. Kinéztünk, tényleg ott volt. De soha ránk nem törtek, nem ütöttek rajtunk, soha nem rendelték be. Meg vagyok róla győződve, hogy volt valaki, akár többen is, akik tájékoztatták a hatóságokat, de végül is semmit nem csináltak titokban.

Az történt, hogy a saját lakásomban összehívtam a barátaimat, és azt találtuk ki, hogy egy érmet készítsünk március 15-e emlékére. Mivel van egy nagyon jó barátom, Péterfy László, aki

A Március 15-e Díj kitüntetettjei

- 1981: Katona Tamás
- 1982: Somogyi Győző
- 1983: Makovecz Imre, Sára Sándor
- 1984: Kallós Zoltán
- 1985: Beke Pál
- 1986: Ráday Mihály, Sebestyén Márta és a Muzsikás
- 1987: Czeizel Endre
- 1988: Glatz Ferenc, Gulyás Gyula, Gulyás János
- 1989: Varga János és a Duna Kör
- 1990: Chrudinák Alajos
- 1991: Halmy Miklós, Fodó Sándor
- 1992: Kozma Imre
- 1993: Erdélyi Zsuzsanna, Gelu Păteanu
- 1994: Kunkovác László
- 1995: Duray Miklós
- 1996: Czákó Gábor
- 1997: Hermann Róbert
- 1998: Melocco Miklós
- 1999: Molnár Tamás, Biró István
- 2000: Szakály Ferenc
- 2001: Méry Gábor
- 2002: Antony Gall, Kassai Lajos
- 2003: Berecz András
- 2004: Mezey Katalin, Oláh János
- 2005: Szörényi Levente
- 2006: Nagy Gáspár
- 2007: Kobzos Kiss Tamás
- 2008: Kú Lajos
- 2009: Püski Kiadó
- 2010: Bencze Izabella

Alulírottak az 1981-es esztendőben megalapítottuk a március 15-e emlékéremet azzal a céllal, hogy minden évben ezen a napon a magyar hazának tett szolgálataiért azt valakinek odaítéljük. A kitüntetést nagyjelentőségű munkáért/vagy műért/és nem érdekmentekért adjuk.

A kitüntetett személyekről minden év február havában dönt az alapítókól álló héttagú baráti társaság. A kitüntetettek a következő évben résztvehetnek az értem odaítélésében. A döntésről valamint az értem odaítéléséről latin nyelvű oklevellel értesítjük meg az adományozottat, melynek szövege a következő lapon olvasható. Ez a szöveg szolgáljon mintául a későbbiekben kibocsátásra kerülő oklevelek számára.

—*—
 "Mi alulírottak jelen levelünkkel tudomásul adjuk mindazoknak, akikhez ez eljut, hogy megrontottuk és megrontottunk hazánknak, a legkülönbözőbb helyeken és időkben de különös képpen..... a legteljesebb lelki odaadással tett hűséges szolgálatait, egyhanczlag adományoztuk és adjuk, adományozzuk és adjuk jelen levelünk erejével és tanúsága mellett örökre és visszavonhatatlanul azon jogot, hogy szobraszerű, Péterfy László mesterek által készített emlékéremet bírja és birtokolja, melynek bizonyosságaként jelen levelünket nyilvános formában kibocsátottuk és aláírásunkkal megerősítettük. Kelt Budapesten, a mi szabó Jónkáról elnevezett utcában lévő táborunkban. Datum" —*—

szobrász, ő megcsinálta az érmet, és mivel volt egy másik nagyon jó barátom, Szakály Ferenc, ő megírta latinul a díjazott oklevelének szövegét. A magyar szöveget együtt fogalmaztuk, és megtaláltuk Molnár Imrét, mesterségének magas színvonalú művészt, ő pergamenre, gyönyörű betűvel írt latin oklevelet állított elő.

Így megvoltak tehát az alapkellékek. Mindez kiegészült azzal, hogy mi-

vel feleségem a Magyar Nemzeti Múzeumban dolgozott, megszereztünk onnan egy '48-as pecsétet is, hogy egy másolatot készítsünk róla. Ez a pecsét rákerült az oklevélre.

(H.): *Kiknek szánták a díjat?*

(H. M.): A kezdetektől az volt a fő gondolatunk, hogy *a hazának tett kiemelkedő szolgálatokért* adjuk a díjat. Nem általában és nem életműre, hanem valamilyen konkrét dologért. A

célunk tehát az volt, hogy minőségi embereket és minőségi munkát díjazunk, amelyet a társadalom érdekében fejtettek ki. Nem egyéni csúcsteljesítmények érdekeltek minket, hanem olyan dolgok, amelyek jó irányba befolyásolják a szélesebb társadalmat.

Akiket kiválasztottunk, azokban akoriban biztosak voltunk, hogy nem kapnak a fennálló rezsimtől kitüntést. Idővel az derült ki, hogy sikerült

Erdélyi Zsuzsanna és a Március 15-e Díj

Emlékszik-e valamire a köszöntésből vagy a beszédéből?

(E. Zs.): Jól emlékszem az ünnepélyes átadás részleteire. A Hoppál Mihályék lakásában összegyűlt meghívott-seregbe s köztük személyhez kötötten is jó néhányra. Emlékszem a rajtam lévő virágos-vidám alkalmi ruhára, amelynek színei jelképpileg is az élet, az öröm kifejezői. Sőt azt a román nyelvész (Gelu Păteanu) kollégát is látom magam előtt, aki boldogan szorongatta a valóban gyönyörű kivitelű díjat és mestermű bőrtokját. Sok minden él még bennem azon nap történéseiből s járulékos érzéseiből. Megillet-e engem egyáltalán ez a díj, amellyel kutatásaimat jutalmazták? Az európai háttérű-kötődésű nemzeti-népi hagyomány ügyét szolgálom, ráadásul az eddig politikai okok miatt jobbra elhanyagolt vallási örökség terhét hordozom az 1950-es évek eleje óta. Jól tudjuk, mennyire nehéz terhet.

Mit jelent Önnek a hagyomány?

(E. Zs.): Magyaroként mindent jelent nekem és ez nem a néprajz kutatási anyagával, a hagyománnyal foglalkozó folklorista tömönatos válasza. Ha végiggondoljuk a hagyomány meghatározását, fogalmi körét, elfogadhatjuk az összességet kifejező „minden” szó tartalmát. Ezzel elfogadhatjuk azt a felfogást, miszerint egy nemzet hagyománya magában foglalja a történelme folyamán kialakult hiedelmek, szokások, gondolkodási struktúrák, nézetek összességét. A hagyomány határozza meg az embernek a közösségéhez és egymáshoz való viszonyát, szabályozza a viselkedési, magatartási formáit. Külső elemeket is befogadhat, de belső arculatához igazítja azokat. A múltból eredő összefogó ereje nemcsak a jelenre hat, hanem a jövőre is, mert nemzedékről nemzedékre megy át, ahogy öregeim mondják: „firul fira száll”.

Mivel tudjuk, hogy a hagyomány milyen meghatározó lehet bármely közösség számára, elfogadhatjuk, hogy egy nagy közösség a nemzet életében több mint meghatározó, létfeltétel értékű kohéziós erő. Összefog múltat és jövőt. Korokat átívelő képességével megjeleníti a tegnapi sorát, felmenőink ködbe vesző alakját.

Miközben a hagyomány jelentőségéről, átörökítőképességéről és szívósságáról írok, a népi vallásosság köréből hozok két jellemző mozzanatot, amely közelebb visz az élő gyakorlathoz, az átadás-átörökítés mechanizmusához. A gyűjtőmunka sok érdekes megfigyelésre ad lehetőséget, részint az élőszó, részint a testbeszéd révén. Gyakran látom magam előtt imádkozó asszonyaim mozdulatait, szinte kimerevített gesztusait, amelyek bizonyos szövegrészeknél automatikusan megjelentek. Eleinte véletlenül tekintettem adott sorok és

Erdélyi Zsuzsanna és Gelu Păteanu átveszi a díjat, 1993

mozdulat egybeesését. Aztán próbát tettem. Akárhányszor mondtam el velük az imádságot, nevezett gesztusok következetesen egyazon résznél „léptek be” a szövegfolyamba. Kérdéseimre elmondták, hogy nagyanyjuk is e soroknál hasonlóan járt el. Ők kicsi korukban ezt látták, ezt utánozták, hogy azután egy életre szólóan gépiesen forrasszák egybe a szavakat a gesztussal. Ugyanúgy, mint ahogy századokon át tették a mindenkori unokák a mindenkori öregsülék példája nyomán. Hasonló, az utánzás ösztönére alapozott átörökítési módozatot tapasztaltam a Krisztus-halált, szenvedést föloldó imádságok kiváltotta heves érzelmi reakciók esetében is. Nagyon sok adatközlő, függetlenül nemzetiségtől, nyelvtől, imája bizonyos helyein lelke sodrásába került. A viszonylag tárgyilagos kezdő hangnemet lassan fölváltotta a szívgás, könnyezés, sírás, sokszor a hangos zokogás. Néha még az artikulálatlan szövegek sem maradtak el a krisztusi szenvedéssel való azonosulás drámai menetében. Kérdéseimre azt válaszolták, hogy anyjuk-nagyanyjuk is mindig ezeknél a soroknál szokott „elgyengülni”, majd sírásba kezdeni, ahol ők. Többször kértek elnézést, hogy nem tudják „szépen” elmondani imáikat, de hát nem tehetnek arról, hogy „ezek a gyönyörű imádságok” kicsalják a könnyeiket.

A nép életében a hagyománynak egy viszonylag szűk szegmense, a lelki-szellemi táplálék adta az alapot. A nemzet életében ezt a hagyományok összessége biztosítja, amelyet az ember és közösség egyaránt sürített gyembe és valami sors formálta spirituális erővel görgeti át nemzedékről nemzedékre mindnyájunk hasznára. Reméljük, még sok ideig görgeti. Hogy mennyi ideig, az tőlünk is függ...

Lejegyezte: Csörgő Zoltán

olyan embereket választanunk, akik később igen szép pályát futottak be, és gyakran mi voltunk az elsők, akiktől díjat kaptak.

(H.): *Végül is kik voltak az alapítók?*

(H. M.): Én, Hoppál Mihály néprajzkutató, Csete György építész, Pető Bertalan pszichiáter, Jankovics Marcell grafikus, Szakály Ferenc és Kovács István történészek. A bizottság megalakulására persze mindannyian kicsit másképp emlékszünk. (Tizenöt év után meg is jelent egy visszaemlékező sorozat a Magyar Naplóban.) Egy biztos: 1980-ban határoztuk el és 1981-től kezdődött el a díj kiosztása.

(H.): *Kik kapták az első díjakat?*

(H. M.): Én személyesen nem is ismertem az első kitüntetettet, Katona Tamás történészt, aki a „Bibliotheca Historica és a Pro Memoria című sorozatok szerkesztéséért, vagyis „a magyar művelődéstörténet kútfőinek kiadása terén végzett munkájáért” kapta a díjat. Indokolta a díj odaítélését, hogy Katona Tamás kapcsolódása 1848/49 történetének kutatásához is igen szoros volt.

Somogyi Győző kapta másodikként a díjat a '48-as hadsereg megrajzolásáért. Következő alkalommal Makovecz Imrét és Sára Sándort díjaztuk. Utóbbit a Don-kanyar filmjéért, ami revelációként hatott abban a korszakban a mi generációnkra. Én tudtam apámtól a Don-kanyarról, mert ő ott volt, de az egész ország keveset tudott róla. Akkoriban jelent meg Kallós Zoltán erdélyi néprajzkutató, népzene gyűjtő

újabb kötete, ami szintén nagyon fontos volt számunkra, így ő kapta a következő díjat.

1986-ban Ráday Mihályt díjaztuk városmentő műsoraiért. Vele együtt – akkor már néha kettős jelölés is létrejött – kapott a Muzsikás együttes és Sebestyén Márta is. 1988-ban kapott Glatz Ferenc a sztálinizmus elleni küzdelméért és a História megalapításáért, szerkesztéséért, és vele együtt a Gulyás fivérek, akik csodálatos filmeket alkottak. Glatz Ferenc az átvételkor például elmondta, hogy ez az első díj, amelyet a História megalapításáért kap, és később azt nyilatkozta valahol, hogy ezért soha semmilyen más díjban nem részesült. A Gulyás fivéreket – máig ez a véleményem – más nem is fogja díjazni.

(H.): *Feltételezem, hogy nehéz lehetett egymáshoz mérni a különböző témákban nyújtott kiemelkedő teljesítményeket, ezért is a többes díjazás, és gondolom, több javaslat is volt a díjazott személyére.*

(H. M.): Persze, mindig több jelölt volt, előfordult, hogy tíz is. Szavazással döntöttünk. A sorrend nehezen alakult ki, több menetben. Akit első helyre javasoltunk, az kapott két vonást, és így tovább.

(H.): *Feltehető, hogy voltak komoly viták az értékek megítélése kapcsán. Biztosan mindenkinek eltérő jelöltjei voltak a díjakra.*

(H. M.): Mindig vita volt például arról, hogy feltétlenül '48-hoz kapcsol-

lódjék-e a kitüntetett tevékenysége. Eleinte így volt, azután nyitottunk. Általában mindenki hozott legalább négy-öt személyi javaslatot. Ezt többször megvitattuk, mindig jártunk körbe egymás lakásaiban összejöveteleket szervezve. Ez – véleményem szerint – megint alapdolog. Nemcsak az együtt

A társaság ülése
Balról Jankovics Marcell alapítótag, 1983

Szakály Ferenc (balról), az egyik alapító, 1985

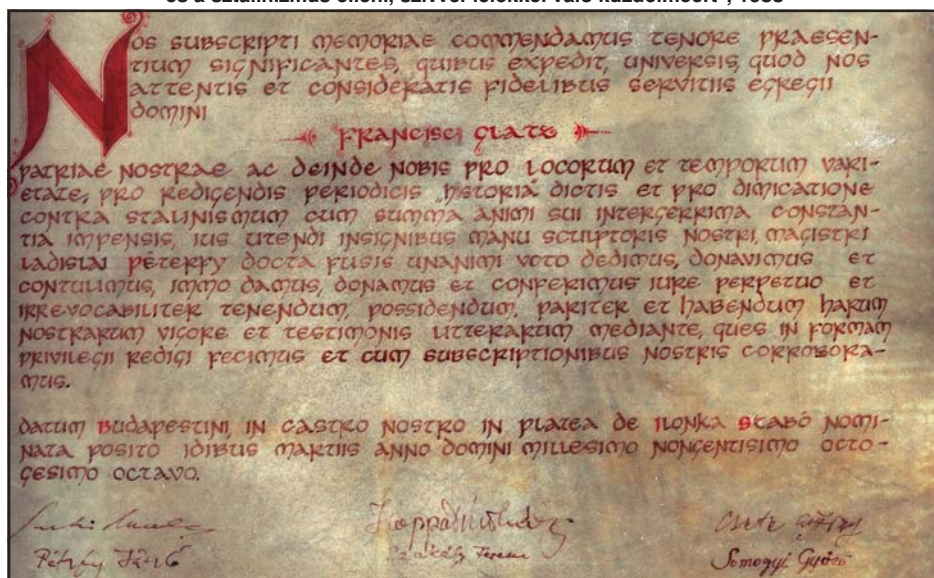

Sebestyén Márta és a Muzsikás együttes,
az 1986-os év díjazottjai

Glatz Ferenc átveszi oklevelét, 1988

A Glatz Ferencnek adományozott oklevél a „Historia folyóirat szerkesztéséért és a sztálinizmus elleni, szívvel-lélekkel való küzdelméért”, 1988

Duray Miklós (jobbról második) 1995-ben nyerte el a díjat

Szakály Ferenc posztumusz díját a felesége vette át, 2000

Berez András, a 2003. év díjazottja

A társaság 25. évfordulója, 2005

gondolkodás, hanem az együtt evés is összehozza az embereket. Nem véletlen, hogy ez minden vallásban előjön. Ahogy egyik cikkemben meg is írtam: „Amikor együtt eszünk, megszenteljük az alkalmat. Nem véletlen, hogy a kereszténység is az ostyaáldozatot választotta. A communio, amikor mindenki osztozik a közös ételben, egyrészt az egyenlőségtudat képzetét, másrészt az összetartozás képzetét erősíti. Bár valójában a communio, együtt evés az

alapja a communitynek, a közösségnek. Nem véletlen, hogy az ünnepek többnyire közös evés-ivással zárulnak, ez érzelmileg is összeköti az embereket.”

Ebből a szempontból társaságunk az első ismeretlen polgári kör is lehetne. Mivel hasonló volt az értékrendünk, mindig konszenzusos határozatot tudtunk hozni. A rendszerváltás után is, amikor felvetődött, hogy mi már megtettük a kötelességünket, be kéne fejeznünk – mivel most már nekünk tetsző kormány van –, de mindig azt a határozatot hoztuk, hogy olyan jó dolog együtt lennünk, folytatni kellene. Hosszú távon pontosan ez a jó egy ilyen közösségben. Hozzá kell azonban tennem: Szakály Ferenc vezérégyéniség volt a vitákban. Ő olyan alkat volt, aki segítette a kompromisszumok megkötését. 1999-ben Szakály Ferenc meghalt, és akkor úgy döntöttünk, hogy kivételt teszünk, és neki ítéljük oda – posztumusz – a díjat.

(H.): *Az alapításnak idén van 30. esztendeje. Külön érdekesség, hogy ilyen hosszú ideig együtt maradt egy baráti társaság, megegyezve bizonyos értékekben, de átélve olyan korszakokat is, amikor éppen az ilyen típusú társaságok bomlottak szét, haragudtak meg egymásra.*

(H. M.): Sok mindent meg lehetett eközben tanulni arról, hogyan működnek a kisközösségek. Ennek a bizottságnak a létrehozásában ugyanis az is közrejátszott, hogy azt akartuk, legyen egy baráti közösség. És hogyan kell egy kisközösségnek működni? Először is demokratikusan. Mindenki előjöhet a legvadabb ötletekkel. Kialakítottuk azt, hogy a döntést külön üléseken hoztuk meg, eleinte még február 15. táján, de gyakran még „elődöntést” is rendeztünk október 23. körül, ami néhányunk születésnapjával is egybeesett. A lényeg, hogy minél gyakrabban együtt legyünk, beszélgessünk, vitalkozzunk. A közös bennünk a közösségépítés igénye, az értékek támogatásának fontossága volt. Azt mondanám, hogy az értékrend alapvetően egységes maradt, de persze mindig voltak preferenciák. Van, aki szeretett volna művészeket díjazni, van, aki történéseket.

Én már semmiért nem küzdök, mi ezt megcsináltuk, nem kell szégyenkezünk. Most van a harmincéves évfor-

duló, és úgy gondolom, hogy befejezzük. Ha a barátaim rettenetesen ellenállnak, akkor nem tudom, mi lesz, de én most így gondolom.

(H.): *A 30. évfordulón be akarják fejezni? Nem gondoltak arra, hogy valakinek esetleg át kellene adni a stafétát?*

(H. M.): Én abban reménykedtem, hogy majd a gyerekeink. Egyelőre nem látom ugyan a késztetést, illetve nem barátkoztak annyira össze, hogy ezt tovább tudnák vinni. Azon vagyok, hogy nekik kellene ezt folytatni.

(H.): *Az idei díjat még átadják?*

(H. M.): Igen, még átadjuk. Bencze Izabella, a Kincstári Vagyonigazgatóság volt vezérigazgató-helyettese kapja majd a nemzeti vagyon megmentése érdekében végzett munkájáért.

(H.): *Így visszatekintve a 30 évre, miért volt érdemes ezt a társaságot hosszú évtizedekig életben tartani?*

(H. M.): Ezzel tartoztunk/tartozunk a hazának. Tartozunk a magyarságnak azzal, hogy először családi szinten, rokonság szinten és utána a baráti közösség szintjén legyenek összetartó és egyforma értékrendet képviselő csoportok. A közösségépítésnek és a nemzetépítésnek feladata áll előttük. Ezek a kis csoportok teszik lehetővé, hogy ne az anyagiakra épülő érdekközösség legyen a nemzet, hanem értékközösség.

A mi díjunkkal kitüntetett emberek lettek az idők folyamán azok, akik a saját kis köreikben szintén március 15-ei ünnepeket tartottak. Ez a legszebb eredménye az egésznek. 2002-ben tüntettük ki például Kassai Lajos lovasíjászt (őt én javasoltam, nagyon erőteljesen), aki elmondta, hogy tizenvalahány lovasával március 15-ére nagy zászlókat készítenek és a környező falvakat körbelovagolják. Nem szólnak semmit, csak átvonulnak a falvakon. És néhány év után a falu már várja a menetet. Elmondta, hogy ez a kitüntetés döbentette rá arra, hogy mindez mit jelent. Egy ilyen ünnep tényleg megnemesíti az embert. A barátaim körében sokan fogalmaztak úgy, hogy számukra szinte karácsonnyal felérő ünnep a díj átadása, már várják.

(H.): *Akkor nehéz lesz abbahagyni.*

(H. M.): Azt hiszem, igen.

Az interjút készítette:
KOVÁCS ÉVA